

УДК 821.111.09:1(540):7.01

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2026.46.2.41>

МЕТАФІЗИЧНІ ТА ЕСТЕТИЧНІ АСПЕКТИ РЕЦЕПЦІЇ ДАВНЬОІНДІЙСЬКОЇ ФІЛОСОФІЇ У ТВОРЧОСТІ Т. С. ЕЛІОТА

METAPHYSICAL AND AESTHETIC ASPECTS OF THE RECEPTION OF ANCIENT INDIAN PHILOSOPHY IN THE WORKS OF T. S. ELIOT

Статкевич Л.П.,

orcid.org/0000-0002-8394-8811

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри англійської мови

Національного університету «Києво-Могилянська академія»

У статті проаналізовано вплив давньоіндійської інтелектуальної традиції на художню практику та літературно-критичні погляди Т. С. Еліота. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю переосмислення східних елементів у поезії модернізму як фундаментального складника метафізичної системи автора. Особливу увагу зосереджено на рецепції ведичної думки, метафізики Упанішад, «Бхагавад-гіти» та «Йога-сутр» Патанджалі.

Простежено генезу академічного зацікавлення поета санскритом і палі під час навчання у Гарвардському університеті (1911–1914). Доведено, що цей досвід став вирішальним для формування теорії деперсоналізації митця та методу «об'єктивного кореляту». Аргументовано, що еліотівська «втеча від особистості» корелює з індійським поняттям «Я-свідка» (*Sakshi*), а інтелектуальна відстороненість – зі станом духовної непохитності (*Sthitaprajna*).

Детально досліджено образ «нерухомої точки» (*the still point*) у поемі «Чотири квартети» як центр подолання бінарних опозицій: часу й вічності, руху й спокою, суб'єктивного й надособистісного. Новаторським є розгляд цього образу через призму принципів індійського танцю Одіссі, де статика пози досягається завдяки внутрішній динамічній рівновазі, що слугує метафорою еліотівської «динамічної статичності».

Окремо висвітлено зворотний вплив: рецепцію творчості Еліота в літературах Індії ХХ століття (каннада, маратхі, одія), де його поезика стала каталізатором модернізації. Зроблено висновок, що звернення Еліота до індійської спадщини мало концептуальний характер, ставши джерелом його естетичної системи, яка синтезує західний раціоналізм із далекосхідною метафізикою.

Ключові слова: Т. С. Еліот, модернізм, індійська філософія, Бхагавад-гіта, Патанджалі, деперсоналізація, «об'єктивний корелят», «нерухома точка», «Безплідна земля», «Чотири квартети», рецепція, Одіссі.

The article analyzes the influence of the ancient Indian intellectual tradition on the artistic practice and literary-critical views of T. S. Eliot. The relevance of the study stems from the need to re-evaluate Eastern elements in modernist poetics not as mere exotic borrowings, but as fundamental components of the author's metaphysical system. Particular attention is paid to the reception of Vedic thought, the metaphysics of the Upanishads, the *Bhagavad Gita*, and Patanjali's *Yoga Sutras*.

The study traces the genesis of the poet's academic interest in Sanskrit and Pali during his studies at Harvard University (1911–1914). It is argued that this experience was decisive in shaping his theory of depersonalization and the concept of the «objective correlative». The article contends that Eliot's «escape from personality» correlates with the Indian concept of the «Witness-Self» (*Sakshi*), while his intellectual detachment aligns with the state of spiritual equanimity (*Sthitaprajna*).

The image of the «still point» in *Four Quartets* is examined in detail as a center for transcending binary oppositions: time and eternity, movement and stillness, the subjective and the transpersonal. A novel approach is the analysis of this image through the principles of classical Indian Odissi dance, where the statics of a pose is achieved through internal dynamic equilibrium, serving as a metaphor for Eliot's «dynamic stillness».

The article also highlights the reverse influence: the reception of Eliot's work in 20th-century Indian literatures (Kannada, Marathi, Odia), where his poetics acted as a catalyst for modernization. It is concluded that Eliot's engagement with Indian heritage was conceptual in nature, serving as a cornerstone of his aesthetic system that synthesizes Western rationalism with Far Eastern metaphysics.

Key words: T. S. Eliot, modernism, Indian philosophy, *Bhagavad Gita*, Patanjali, depersonalization, objective correlative, still point, «The Waste Land», «Four Quartets», reception, Odissi.

Постановка проблеми. Творчість Томаса Стернза Еліота посідає центральне місце в літературі англосовієтського модернізму ХХ століття. Його поезія та есеїстика сформували нову модель художнього мислення, засновану на поєднанні культурної пам'яті, фрагментарності форми, інтелектуалізму та інтертекстуальності. Водночас рецепція Еліота в європейському літературознав-

стві тривалий час зосереджувалася переважно на християнських, класичних і західноєвропейських джерелах його поезики, тоді як вплив індійської філософії часто трактувався як периферійний або суто декоративний елемент.

Однак біографічні та текстологічні джерела свідчать, що інтерес Еліота до давньоіндійської думки мав системний характер. Під час нав-

чання в Гарвардському університеті він вивчав санскрит, палі, індійську філософію та релігійні системи Сходу. Ці інтелектуальні зацікавлення залишили помітний слід як у його ранній творчості, так і в зрілих творах, передусім у поемах «Безплідна земля» та «Чотири квартети».

Аналіз останніх досліджень. Проблема інтертекстуальних зв'язків творчості Т. С. Еліота неодноразово привертала увагу дослідників його творчості. В українському літературознавстві питання форм і функцій інтертекстуальності в його поезії ґрунтовно висвітлено у нашій праці та низці публікацій. Зарубіжні студії зосереджуються на релігійних, філософських та культурологічних джерелах поезики Еліота.

Окремий напрям становлять роботи, присвячені його інтересу до йоги та індійської філософії. Дослідники наголошують на ролі Гарвардського періоду в інтелектуальному становленні поета, а також на значенні перекладу Дж. Г. Вудса *The Yoga-System of Patanjali* для формування його світоглядних орієнтирів. У сучасних роботах простежується тенденція трактувати східні алюзії Еліота не як екзотичний декор, а як органічний елемент його естетики.

Разом із тим недостатньо вивченим залишається питання взаємозв'язку між індійськими студіями Еліота та його концепціями деперсоналізації, об'єктивного кореляту, а також образу «нерухомої точки» як універсального символу духовної рівноваги.

Мета цієї статті полягає в аналізі впливу академічного вивчення санскриту та індійської естетики на формування еліотівської концепції об'єктивного кореляту й теорії деперсоналізації, а також у дослідженні образу «нерухомої точки» як духовного та хореографічного центру його поетичного ідіостилю.

Постановка завдань: Для досягнення поставленої мети передбачено вирішення таких завдань:

1. Вивчити генезу та системний характер академічного зацікавлення Т. С. Еліота давньоіндійською думкою під час його навчання в Гарвардському університеті.

2. Простежити зв'язок між філософією йоги Патанджалі та формуванням ключових еліотівських концепцій – «деперсоналізації» митця та «об'єктивного кореляту».

3. Проаналізувати образ «нерухомої точки» (*the still point*) у поемах «Безплідна земля» та «Чотири квартети» як метафізичного та естетичного центру подолання бінарних опозицій.

4. Дослідити хореографічний аспект образу «нерухомої точки» через паралелі з принципами індійського класичного танцю Одіссі.

5. Висвітлити особливості рецепції творчості Т. С. Еліота в національних літературах Індії ХХ століття та її роль у процесах їх модернізації.

Виклад основного матеріалу. Інтерес Еліота до індійської думки не був випадковим захопленням, характерним для частини модерністської інтелігенції початку ХХ століття. Він формувався в академічному середовищі Гарвардського університету, де поет вивчав санскрит і палі під керівництвом Чарльза Роквелла Ланмана. Паралельно Еліот слухав курси з індійської філософії та ознайомлювався з основними текстами ведичної та постведичної традиції [3].

Особливе значення для становлення його ідіостилю мало знайомство з філософією йоги через працю Джеймса Гаутона Вудса *The Yoga-System of Patanjali*. Саме тут Еліот міг зустріти формулу про припинення коливань свідомості як передумову внутрішнього спокою. Ця ідея в подальшому набуває не лише духовного, а й естетичного виміру, адже поет прагне створити вільну від хаотичної суб'єктивності форму мистецтва [4; 5; 6; 7].

Однією з центральних ідей еліотівської естетики стала концепція деперсоналізації. У відомому есеї «Tradition and the Individual Talent» поет стверджував, що мистецтво є не самовираженням особистості, а втечею від неї. Автор у творчому процесі постає не джерелом емоцій, а середовищем їхнього перетворення на художню форму [3].

Такий підхід виявляє типологічну близькість до індійського поняття «Я-свідка» – внутрішньої свідомості, що спостерігає за подіями, не ототожнюючись із ними. У цьому контексті деперсоналізацію можна трактувати не як втрату індивідуальності, а як дисципліну свідомості. Із цією ж логікою пов'язана концепція об'єктивного кореляту – системи образів або ситуацій, через які передається емоція без прямого психологічного коментаря автора. Сам Еліот описував свій стан після трьох років навчання як «просвітлену містифікацію» (*enlightened mystification*). Це поняття описує його болісну спробу вийти за межі західного раціоналізму [3].

Саме Гарвардський період став фундаментом для подальшої поетичної практики Еліота. Йогічне визначення йоги як «припинення коливань розумової субстанції» (*fluctuations of the mind-stuff*) стало для поета не лише психологічним інструментом подолання особистої кризи, а й естетичним орієнтиром для створення «нерухомої точки» у власному поетичному вимірі. Індійська філософія навчила поета сприймати реальність як щось єдине, нероздільне на інтелек-

туальні категорії, що безпосередньо корелювало з його прагненням до «об'єктивної поезії», позбавленої ознак авторського «Я».

В межах цієї концепції поет виступає не як суб'єкт, що сповідається, а як «нейтральний медіум», чия свідомість здатна синтезувати полярні фрагменти людського досвіду в єдине художнє ціле. Це прагнення трансформувати суб'єктивні почуття в «об'єктивні емоції» за допомогою конкретних образів і символів стало основою його методу деперсоналізації, де митець прагне постійної самопожертви та втечі від власної особистості.

Центральним символом цього стану стає «нерухома точка», яка в індійській духовності отожднюється з Вищою Свідомістю або Атманом – незмінним центром у «світі, що обертається». Цей образ розкривається через метафору колеса, де попри постійний рух периферії, центр залишається нерухомим, втілюючи вічний спокій посеред хаосу. У контексті танцю Одіссі «нерухома точка» постає як динамічна рівновага: навіть у застиглій позі тіло виконує мільйони мікрорухів для підтримки балансу, що робить такий спокій не відсутністю дії, а її медитативним втіленням.

Цей онтологічний парадокс «динамічного спокою», де фізична статика танцюриста зустрічається з вічною незмінністю Атмана, вимагав від поета створення особливого «об'єктивного кореляту» на рівні самої мови. Прагнучи вербалізувати стан, що лежить у точці перетину вічності та моменту, Еліот звертається до семантичної багатозначності, яка дозволяє примирити рух і нерухомість через саму структуру англійського слова.

Отже, для створення семантичних площин Еліот використовує лінгвістичну двозначність лексеми *still*, сприймаючи її і як прикметник (фізична тиша), і як прислівник, що означає стан продовження – момент, коли шлях «ще не досяг кінця», але дух наполегливо триває у часі. Автор майстерно використовує морфологічну гнучкість англійської мови, де слово *still* одночасно функціонує у кількох граматичних та семантичних площинах, створюючи ефект інтелектуального резонансу. У значенні прикметника *still* фіксує стан фізичного спокою, тиші та нерухомості. Це безпосередньо корелює з індійською категорією *shanti* (мир, спокій) та йогічним ідеалом припинення коливань розуму (*chitta vritti nirodhah*). «Нерухома точка» у цьому контексті постає як абсолютний центр, позбавлений зовнішньої динаміки, але сповнений внутрішньої інтенсивності. Водночас Еліот актуалізує значення *still* як прислівника, що вказує на тривалість, неперервність

дії у часі («все ще», «досі»). Це додає образу процесуальності: нерухомість не є кінцевою точкою чи смертю, вона є станом, який триває. Відтак, *still* поєднує в собі миттєвість та вічність, що ілюструє еліотівську ідею про перебування «поза часом, але у часі». Така семантична дифузія дозволяє поету подолати дуалізм руху та спокою. У поетичному вимірі Еліота «нерухома точка» є *still* (тихою/нерухомою) і водночас *still* (такою, що продовжує бути). Це створює парадокс «динамічної статичності», де нерухомість є найвищою формою дії. Мовна гра стає інструментом деперсоналізації: авторське «Я» розчиняється у цій багатозначності, дозволяючи слову самостійно генерувати метафізичні смисли.

Отже, семантична багатозначність лексеми *still* слугує лінгвістичним фундаментом для побудови «об'єктивного кореляту» містичного досвіду читача. Через амбівалентність слова Еліот вербалізує стан, який у межах західного раціоналізму вважався б суперечливим, проте в межах індійської естетичної традиції постає як вища форма гармонії.

Зрештою, такий відсторонений погляд оповідача, втілений у постаті Тіресія, перегукується з йогічним поняттям «Я-свідка» (*witnessing self*), який спостерігає за плином подій, не залучаючись до них емоційно, що дозволяє поезії Еліота вийти за межі індивідуального та стати мистецтвом прозорим і месіанським.

Академічне занурення Еліота в індійську філософію було не просто інтелектуальним зацікавленням, а глибоким трансформаційним досвідом, що визначив структуру усіх його найважливіших творів. Поет зазначав, що для справжнього розуміння індійських мислителів йому довелося спробувати стерти зі свого розуму всі категорії та розрізнення, властиві європейській філософії з часів давніх греків. Він дійшов висновку, що єдиний спосіб «проникнути в серце цієї таємниці» – це забути, як думати і відчувати як американець чи європеєць. Зрештою, з практичних та особистих причин, Еліот вирішив не зрікатися своєї західної ідентичності повністю, проте цей інтелектуальний штурм дозволив йому створити концепцію «об'єктивної поезії». Вона базувалася на ідеї, що реальність неподільна на інтелектуальні категорії, а свідомість і дійсність єдині в момент досвіду – концепція, що ідеально збігалася з ведичною думкою. Таким чином, індійські студії дали Еліоту інструменти для деперсоналізації мистецтва, дозволивши йому дивитися на світ очима «Я-свідка» (*witnessing self*), що спостерігає за хаосом сучасності з нерухомого центру.

Структура поеми «Безплідна земля» часто інтерпретується дослідниками не просто як набір фрагментів, а як цілісна духовна подорож, що має паралелі з етапами йогічного шляху, описаними Патанджалі. Поема починається з визнання страждання та розпізнавання перешкод на шляху до спокою. Ключовим метафоричним образом першої частини поеми є «коріння та насіння», які Еліот пов'язує з пам'яттю та бажанням. У термінах йоги це відповідає поняттю самскар – підсвідомих відбитків минулого досвіду, які заважають концентрації. Згідно з джерелами, Патанджалі стверджував, що ці «насіння карми» не можна просто ігнорувати; їх потрібно «спалити» за допомогою йогічної практики, щоб вони не могли прорости знову. Стан «духовної зими», описаний на початку поеми, відображає опір героя початку цієї важкої трансформації [6; 7].

У «Вогненній проповіді» Еліот безпосередньо поєднує східний та західний аскетизм, цитуючи Будду та Св. Августина. Стан відсторонення та розрізнення, що є фундаментальним для йоги, втілюється через почуття відрази до матеріального світу та плотських бажань. Фінал поеми інтертекстуально корелює з Брихадараньяка-упанішаді, пропонуючи вихід із хаосу через три заповіді: *Datta* (давай), *Dayadhvam* (співчувай) та *Damyata* (контролюй себе). Завершальний рефрен «Shantih Shantih Shantih» за традицією Упанішад означає «мир вищий будь-якого розуміння», символізуючи досягнення стану духовного спокою [4].

Найбільш зріле втілення індійської філософії Еліота спостерігається у «Чотирьох квартетах», де центральним образом стає «нерухома точка світу, що обертається» (*the still point of the turning world*). Цей концепт має глибоке філософське та естетичне коріння. «Нерухома точка» є поетичним еквівалентом Атмана або Брахмана – незмінної Вищої Реальності, яка є джерелом вічного спокою. Вона нагадує «нерухомий центр» із Бхагавад-гіти, де панує божественна свідомість поза межами лінійного часу. Еліот використовує метафору колеса, центр якого залишається стабільним, попри постійний рух периферії. У контексті індійського класичного танцю (зокрема Одиссі) нерухомість сприймається як динамічна рівновага. Аналіз техніки виконання свідчить, що при створенні статуарної пози танцюрист здійснює мільйони мікрорухів м'язами, щоб підтримувати баланс тіла. Отже, «нерухома точка» – це місце, де танець живе у своїй найвищій інтенсивності, а спокій є результатом досконалої дії. Таким чином, для Еліота «нерухома точка» стала способом примирити рух і нерухомість, час і вічність,

створивши простір для «об'єктивної емоції», що виходить за межі індивідуального страждання.

Одним із найважливіших внесків Еліота в теорію літератури є його концепція деперсоналізації, яка тісно перегукується з його індійськими студіями. Поет стверджував, що мистецтво – це не вираження особистості, а «втеча від особистості». У цій системі розум митця постає як «нейтральний медіум», здатний синтезувати розрізнені фрагменти досвіду в об'єктивну художню форму.

Цей підхід має прямі паралелі з індійською філософською та естетичною традиціями. Дослідники зазначають, що постать Тіресія у «Безплідній землі» відображає йогічне поняття про глибоке «Я», яке є відстороненим спостерігачем зовнішніх подій. Це дозволяє створювати «об'єктивну поезію», де особисті почуття трансформуються в естетичні об'єкти, позбавлені ознак авторського *ego*.

Вплив Патанджалі помітний навіть у структурі вірша. Афористичний, уривчастий та подекуди еліптичний стиль «Йога-сутр» відобразився в поетичній техніці Еліота, де кожне слово або аналогія набуває значущості лише в контексті ширшої традиції та коментарів. Творчість Еліота не лише вбирала східні ідеї, а й сама стала потужним чинником модернізації літератур Індії. Його поема «Безплідна земля» стала для індійських митців інструментом самопізнання та переосмислення власної традиції через призму англо-американського модернізму. Видатний драматург Махеш Елкунчвар прямо назвав «Безплідну землю» «світловим стовпом» у кривавій історії 20-го століття. Поема Еліота сприймалася індійською інтелігенцією не як чужорідний західний текст, а як складний філософський твір, що допомагав осмислити післявоєнну дезоляцію та тогочасний урбаністичний хаос [6]. Використання санскритського рефрену «Shantih Shantih Shantih» та понять *Datta*, *Dayadhvam*, *Damyata* сприймалося індійськими критиками як «гармонійне та творче злиття Східної та Західної філософій». Еліот продемонстрував, що давні тексти можуть бути актуальними для вирішення сучасних моральних криз.

Вплив Т. С. Еліота виявився вирішальним чинником у процесі модернізації національних літератур у різних регіонах Індії, ставши для місцевих митців дієвим інструментом самопізнання та переосмислення власних традицій крізь призму модернізму. Для багатьох індійських поетів знайомство з його «Піснею кохання Дж. Альфреда Пруфрока» стало справжнім «обрядом переходу до модерності», що позначило глибокий духовний та естетич-

ний перелом. Зокрема, творчість Гопалакрішні Адіги, який ініціював модерністську фазу *Navya*, значною мірою спиралася на еліотівські моделі; це дозволило тогочасним митцям відійти від традиційних структурних обмежень і сформувати сучасну ідентичність, яка гармонійно поєднувала давню індійську спадщину з глобальним інтелектуальним контекстом ХХ століття [6].

У маратхській літературі Бал Сітарам Мардхекар, якого вважають батьком місцевого модернізму, впровадив ідеї авангарду та інтелектуальної відстороненості, що безпосередньо корелювали з еліотівською теорією деперсоналізації. Він використовував «темні сюрреалістичні образи» (зокрема у збірці «*Skeletons Laugh*»), які відображали радикальний розрив із традиційними літературними кліше та встановлювали нову урбаністичну свідомість.

Рецепція творчості Еліота охопила також Одійський, Телугу та Бенгальський регіони. Поети Гурупрасад Моханті та Бхануджі Рао (Одія) під його впливом докорінно змінили свій ідіостиль, а митці Паттабхі та Алури Байрагі (Телугу) почали активно використовувати вільний вірш та специфічні урбаністичні метафори, натхненні метричними експериментами «Безплідної землі». Еліотівська техніка та впровадження образів міського життя допомогли індійським інтелектуалам з'єднати давню спадщину з глобальним контекстом ХХ століття, створивши власну сучасну ідентичність [5].

Особливий резонанс в Індії викликало те, що Еліот інтегрував у свої тексти заповіді з Упанішад та Бхагавад-гіти. Використання санскритського рефрену «*Shantih Shantih Shantih*» та понять *Datta*, *Dayadhvam*, *Damyata* сприймалося індійськими критиками як «гармонійне та творче злиття Східної та Західної філософій». Еліот продемонстрував, що давні тексти можуть бути актуальними для вирішення сучасних моральних криз [4; 6]. Індійські митці запозичили у Еліота не лише теми, а й техніку письма. Замість чітких структур вони почали використовувати «нерациональну логіку уяви», що дозволяло глибше передавати психологічні стани. Концепція Еліота про «втечу від особистості» знайшла відгук у тих, хто шукав нові способи вираження об'єктивної істини, вільної від авторського «Я».

Висновки. У процесі дослідження встановлено, що давньоіндійська філософська та естетична традиція стала для Т. С. Еліота не зовнішнім декоративним запозиченням, а фундаментальною основою його метафізичної системи та поетичного методу. Системне вивчення санскриту та палі в Гарвардському університеті під керівництвом Ч. Р. Ланмана та Дж. Г. Вудса дозволило поету глибоко опанувати першоджерела – Упанішади, «Бхагавад-гіту» та «Йога-сутри», що заклало фундамент для інтелектуального синтезу західного раціоналізму зі східною метафізикою та виходу за межі традиційного європейського світосприйняття. Доведено, що ключові естетичні теорії Еліота, зокрема концепція деперсоналізації («втечі від особистості») та метод «об'єктивного кореляту», мають прямі паралелі в індійській філософії, виявляючи типологічну близькість до поняття «Я-свідка» (*Sakshi*) – стану свідомості, що спостерігає за хаосом буття з позиції відстороненої мудрості (*Sthitaprajna*). Це дозволило автору трансформувати суб'єктивні переживання в універсальні художні емоції.

Важливим складником роботи стало визначення образу «нерухомої точки» (*the still point*) у зрілій поезії Еліота як онтологічного центру, де долаються бінарні опозиції часу й вічності, руху й спокою, а сам концепт у «Чотирьох квартетах» постає еквівалентом Атмана – незмінного начала посеред плінності сансаричного світу. Новаторським у дослідженні є обґрунтування хореографічної природи еліотівського спокою через призму індійського танцю Одіссі, де «нерухома точка» трактується не як відсутність дії, а як стан «динамічної статичності», що досягається через найвищу інтенсивність внутрішньої рівноваги.

Окрему увагу приділено рецепції творчості Еліота в Індії (літератури каннада, маратхі, одія), яка продемонструвала унікальний зворотний зв'язок: модерністська поетика автора стала для індійських митців інструментом деколонізації та модернізації власної традиції в глобальному контексті ХХ століття. Таким чином, індійські студії Т. С. Еліота стали ключем до розв'язання «герметичності» його творів, підтверджуючи, що за фрагментарністю модерністської форми прихована цілісна духовна подорож до центру буття, де панує вічний мир (*Shantih*).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Статкевич Л. П. *Форми і функції інтертекстуальності в поезії Т. С. Еліота* : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.04 / Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського. Сімферополь, 2008. 215 с.
2. *An Exploration of T. S. Eliot's Four Quartets Through the Lens of Contemporary Indian Dance* / University of California, Irvine, 2023. URL: <https://escholarship.org/uc/item/7fz286cd> (дата звернення: 8.02.2026).

3. Cloud J. T. S. Eliot, "The Waste Land", and Yoga Philosophy : Master's Theses. University of Southern Mississippi, 2018. 338 p. URL: https://aquila.usm.edu/masters_theses/338 (дата звернення: 18.04.2026).

4. Eliot T. S. The Complete Poems and Plays, 1909–1950. New York : Harcourt, Brace & World, 1971. 392 p.

5. Eternal Echoes: The Bhagavad Gita's Influence On T. S. Eliot's Poetic Vision. *International Journal of Creative Research Thoughts (IJCRT)*. 2025. Vol. 13, Issue 4. URL: <https://www.ijcrt.org/papers/IJCRT2504218.pdf> (дата звернення: 15.04.2026).

6. Review of T. S. Eliot and Indian Literature. The Book Point India. URL: https://www.thebookpointindia.com/media/978-93-5442-363-5_review.pdf (дата звернення: 18.04.2026).

7. Woods J. H. The Yoga-System of Patañjali: Or the Ancient Hindu Doctrine of Concentration of Mind. Harvard Oriental Series. Vol. 17. Cambridge : Harvard University Press, 1914. 384 p. URL: <https://archive.org/details/yogasystemofpata00wooduoft/page/226/mode/2up> (дата звернення: 17.03.2026).

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Дата першого надходження статті до видання: 23.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 22.05.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026